

DÒXIES

Salamina i el soldat

ÀLEX BROCH

En les pàgines de *Diàleg* d'aquest diari, amb data 31 d'octubre, Josep Gifreu publicava un article amb el títol *De Salamina a Hollywood* on reflexionava sobre les moltes preguntes que el llibre de Javier Cercas, *Soldats de Salamina*, deixa obertes. Parla del film de Trueba sobre la novel·la i el contraposa a *La pelota vasca*, de Julio Medem, i acaba reivindicant una cinematografia catalana inserida en el present històric del país, que el descriu i que l'expliqui. Una cinematografia de referència. Una proposta que, en literatura, també podem reivindicar.

No he de contradir Gifreu perquè, bàsicament, coincideixo en molts dels seus plantejaments. Però voldria introduir algun matís pel que fa a la reflexió sobre el llibre de Cercas. Jo, com tants lectors i crítics, també m'he preguntat sobre la raó i el motiu de l'ampli ressò de la novel·la. I és aquí on els recursos literaris entren en joc perquè Javier Cercas ha escrit una història molt hàbil i on l'ofici de narrador es converteix, gairebé, en un dels eixos de principal relleu de l'obra. He trobat molts lectors crítics amb la

novel·la perquè, des d'una clara posició antifranquista, no fa un "judici a la història" —que sí que hi és, tot i que no és l'element determinant del relat—. Aquests lectors es demanen per què Cercas desaprofita l'oportunitat per fer aquest "judici a la història" que no vol dir altra cosa que la crítica ideològica de l'ideari falangista de Rafael Sánchez Mazas. Cal dir, en benefici de Cercas, que l'actitud del narrador és del tot clara sobre quina posició pren i que no hi ha cap dubte de l'actitud que defensa. Hi ha prou frases que ho delaten.

Però és ben cert que la novel·la no és un "judici a la his-

tòria". I en la raó d'aquest no, és ben probable que trobem el seu veritable sentit. És clar que *Soldats de Salamina* és una bona novel·la de personatge, però de quin personatge? I si en lloc de ser una novel·la sobre el fallit afusellament de Rafael Sánchez Mazas ho fos sobre l'anònim soldat que no el va delatar? I si en lloc de ser una novel·la sobre la tragèdia de la Guerra Civil ho fos sobre la tragèdia de l'exili, dels milers d'espanyols i catalans que travessaren la frontera per perdre's en l'anonimat de la postguerra? Dels milers d'homes i dones desarrelats a qui la guerra va trencar la vida i que la seva memòria s'ha per-

dut per sempre més? No deu ser, la novel·la, un intent de retrobar una d'aquestes vides significades per un fet tan sobresortint com el que narra el llibre i amb aquesta vida homenatjar —o poder recordar— tantes altres?

Penso que en bona part és així. Almenys, per a mi, el personatge principal no és tant Rafael Sánchez Mazas com Antoni Miralles, el soldat que no el va delatar i li va salvar la vida. Sánchez Mazas està localitzat en la història, però, què s'ha fet de l'altre personatge? És aquí on entren en joc els recursos metanarratius de la novel·la. El lector, en llegir el text, troba un narrador

que li està explicant el procés creatiu que segueix. En iniciar la tercera part el narrador-autor s'adona que la novel·la decau, que el llibre és coix, que li falta un element clau perquè, probablement, li falta la veritable història o la peça perquè "el mecanisme del llibre funcioni" (p. 167). I aquesta és la història de Miralles. Per això inicia la seva recerca. I per això no hi ha un judici a la història del feixisme espanyol i sí un recordatori de la tragèdia de l'exili, de tots els exiliats i dels morts anònims de la guerra.

RAMON FONTSERÉ INTERPRETA RAFAEL SÁNCHEZ MAZAS A 'SOLDATS DE SALAMINA'

Jaume Radigales, *Victòria dels Àngels. Una vida pel cant. Un cant a la vida.* PÒRTIC. Barcelona, 2003.

Nou llibre de la col·lecció *Dones del XX* que en aquesta ocasió ens ofereix la biografia de la cantant lírica Victòria dels Àngels, una de les sopranos de referència mundial, que va néixer a Barcelona el 1923.

LA LITERATURA I L'ART
EN EL SEU CONTEXT
SOCIAL

La literatura i l'art en el seu context social, a cura de Pilar Arnau i August Bover. P. DE L'ABADIA DE MONTSERRAT. Barcelona, 2003.

Recull de 8 conferències (de M. Roser, J. Rohrer, A. Piquer, J. Murgades, C. Arenas, H. Lawick, R. Friedlein i M. Masgrau) llegides en el congrés *Catalunya, un cas excepcional a Europa?*, que va tenir lloc l'abril del 2000 a Alemanya.

PARLEM-NE

'Gran' i 'gros' (1)

JOAN SOLÀ

Un col·lega barceloní jove i bon filòleg em deia un dia que ell ja no havia "rebut" la distinció entre *gran* i *gros* i que utilitzava sempre el primer adjectiu. Només cal fullejar tota mena de llibres i fins algun diccionari o simplement escoltar per adonar-se que hi ha molta gent que li passa el mateix. En general són joves, perquè entre gent de la meua edat la distinció és dràstica en la majoria de casos, fins al punt de causar-nos sorpresa o irritació la confusió. Diria que aquests adjectius s'han de definir partint almenys dels següents paràmetres: si es tracta d'objectes físics o mentals, si l'adjectiu va anteposat o posposat al nom, si s'aplica a persones o no i si l'objecte es pot moure o no. Avui només parlem dels objectes físics i de la mobilitat.

Pel que fa als objectes físics, mesurables, diem *gran* per expressar una *extensió*, una *capacitat* o *cabuda* (mesura o visió d'un espai interior). I diem *gros* per expressar les *dimensions externes*, l'*embalum* (visió de l'exterior). Una casa, una sala (un cine), l'ajuntament d'un poble, un llac, un terreny que hem comprat en una urbanització només poden ser *grans*: els mesurem per allò que hi ha o hi pot cabre a dins. Però la pedra que se'ns ha posat a la sabata, una màquina de fotografar (de les d'abans, ei), un ordinador, el telèfon mòbil o el sense fils, un llibre, un ganivet de butxaca o de cuina, una mosca, un ocell, un llum de taula, el tipus de lletra d'un rètol, un dit, un peu només

poden ser *grossos*: només ens n'interessa l'embalum que fan, l'espai que ocupen. Ara, molts objectes es poden mirar o considerar de totes dues maneres: una taula és *gran* si ens hi cap l'ordinador, la impressora i cinc piles de llibres i revistes que no acabem de llegir mai, però és *grossa* si intentem pujar-la per un ull d'escala esquifit, ajudats d'un germà (alerta la ciàtica). Una caps de cartró és *gran* si podem entaforar-hi totes aquelles piles de llibres que deïem, i és *grossa* després, perquè ens fa nosa pertot arreu. Un cendrer és *gros* com a objecte (quan l'entaforem en un calaix o l'embotim en un prestatge perquè no fumem), però és *gran* si no l'omple en tota la nit aquest amic nerviós que

no para de fumar. Un paraguai és *gros* si, plegat i tot, no ens cap enlloc, i és *gran* si quan plou ens hi aixopluguem marit i muller. La motxilla és molt *grossa* si no ens cap als peus quan dormim al refugi, i és *gran* si hi podem portar la Bíblia en vers. Una porta és *gran* si deixa molta obertura, però és enormement *grossa* si us la voleu col·locar vosaltres (no us ho aconsello pas) i l'aneu a buscar a un magatzem amb el vostre cotxe, per més *gran* que el tingueu. De la roba diem pràcticament sempre *gran*: unes sabates ens van *grans* (també diem que són *grosses* quan les duu el pallaso), un jersei, una gorra, uns guants, una camisa, uns pantalons ens són *grans*. Unes ulleres

ens van *grans*, però són massa *grosses* per portar-les en certes butxaques (o més aviat butxacons). Un gelat, un robí, una fitxa del dòmino, una truita a la francesa i l'ou amb què la feu són sempre *grossos*. Una plaça és *gran*, i fins un carrer (el carrer *Gran* existeix en molts llocs).

He observat que un objecte físic només pot ser *gros* si es pot moure: un núvol, una pedra; però no una muntanya o serralada (que serà vasta, enorme o *gran*); ni un xalet, un edifici, encara que només ens n'interessi l'embalum que fan (no pas la capacitat). Malgrat tot, en altre temps no devia ser igual, perquè hi ha topònims com *Montgròs*. I a certs objectes els escauen més o exclusivament altres adjectius: un ordinador (no com a objecte) serà *potent* o *de molta capacitat*, la muralla xinesa és *llarga*, *imponent*, *aclaparadora* (no veig què voldria dir *gran*, i *grossa* és impossible per la immobilitat), un fil és *llarg*, una serp és *grossa* i *llarga*.